

הפסקת ההריון לאור ההלכה

הראשון לציון, הרב הראשי לישראל, מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א

לפני שאתחיל להרצות בנושא שקבעו לי, אני רוצה קודם-כל להודות לאלה שהעניקו לי הערב את הפרס. זהו כבוד חסר, נוסף על כבוד מלא. כי בנותני שעורים לרופאים, זה היה כבוד אלי שכנס רופאים שומרי תורה ומצוות יבאו לשמוע את דבר ה', דבר חשוב עד מאד. לי אישית היה כבוד בדבר הזה.

הגר"א מוילנא אומר, באבות פ"ו, שנינו: אין כבוד אלא תורה. שנאמר — כבוד חכמים ינחלו. ואילו במדרש בראשית רבה (פרשה-עג סי' יב) כתוב: "ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה, אין כבוד אלא כסף, שנא' — בזו כסף, בזו זהב, כבוד מכל כלי חמדה". איך שני הדברים תואמים? והוא אומר כבוד מלא ו' זה תורה. על זה אמרו: אין כבוד אלא תורה, שנאמר כבוד חכמים ינחלו. ואילו בבראשית כתוב, מאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה, כבוד חסר, לא כבוד מלא, לפיכך גדרש על כסף.

ובכן כבוד חסר זהו כסף. לזה התכוונתי, שהוסיפו לי הערב כבוד חסר, על הכבוד המלא.

אני נותן תודה לרופאים שומרי ומוקירי התורה, שבאמת יש להמליץ עליהם: "כזה ראה וקדש". שמח אני לראות אנשים יקרים כאלה, שעושים מלאכתם באמונה לאור ההלכה. על-פי דיני תורתנו הקדושה, כאמור: על-פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יגידו לך תעשה. ה' יתן להם אורך ימים ושנות חיים לעשות מלאכתם באמונה, להחיות עם רב, ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו.

ועתה לעצם הענין של הפסקת הריון לאור ההלכה. לפני שנדון בענין הפסקת הריון, רציתי להקדים דברים מספר, בעצם הבעיה, אם עובר במעי אמו נקרא "נפש", או אינו בכלל "נפש".

במשנה (ספ"ו דאהלות): האשה שהיא מקשה לילד מחתכין את הולד במעיה, ומוציאין אותו איברים איברים, מפני שחייה קודמין לחייו. יצא רובו אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש. ובסנהדרין (ע"ב:): אמר רב הונא קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו. איתיביה רב חסדא לר"ה, יצא ראשו אין נוגעין בו, לפי שאין דוחין נפש מפני נפש, ואמאי רודף הוא, שאני התם דמשמיה קא רדפי לה. והרמב"ם (פ"א מה' רוצח ה"ט) כ', מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף, לפיכך הורו חכמים שהעוברת שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין בסם בין ביד, מפני שהוא כרודף אחריה להרגה. אם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש, והוה טבעו של עולם. ע"כ. (וכן פסק כלשון הזה בשולחן ערוך חושן משפט, סי' תכה ס"ב), וכי הכ"מ, דמ"ש שזהו טבעו של עולם, הוא תי' הגמ' הג"ל דמשמיה קא רדפו לה. ע"ש.

ולכאורה קשה על הרמב"ם, דברי שא למה הוצרך הטעם מפני שהוא כרוף, ותיפוק ליה שעדיין לאו נפש הוא. וכמו שפרש"י (סנהדרין עב:). וצ"ל דמשום שבהריגת העובר יש עכ"פ "איסור תורה", מש"ה צריכים לטעמא דהוי כרוף, דדוקא משום פקוח נפש מותר להרגו. והכי מוכח בסנהדרין (נט.) כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח. ופריד, אדרבא מדלא נשנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל, ומשני, ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור. והקשו התוס', לר' ישמעאל דאמר ב"ג נהרג על העוברים (סנהדרין נו רע"ב), וישראל פטור, ותירצו, אע"ג דפטור מ"מ לא שרי. ע"כ. ופשוט שכוונתם דלישראל אסור מה"ת, דהא אקרא קיימינן דל"ל דמדלא נשנית בסיני לבן נח בלבד נאמר, דא"א דלישראל יהא מותר מה שאסור לגוי. וא"כ הכוונה שיש בו איסור תורה. וכן ראיתי בשו"ת חקרי לב (חאו"ח סי' נח דק"ב ע"ד) ד"ה אך, שהוכיח כיו"ב ע"ש. וכן מוכח יותר בתוס' חולין (לג.) סוף ד"ה אחד, וא"ת לר"מ דאמר אין אבר מן החי נוהג אלא בבהמה טהורה (לישראל), הא איכא אבמה"ח של חיות ועופות הטהורים דלישראל שרי ולעכו"ם אסור וכו'. וי"ל דמ"מ אבמה"ח דידהו אסור לישראל משום דבעי שחיטה. ואע"ג דלגוי אסור במשהו בשר גידים ועצם ולישראל לא מיתסר אלא בכזית בשר, הא אמר רבי יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה. ולריש לקיש דאמר חצי שיעור מותר מה"ת, דילמא לית ליה האי כללא וכו', ע"ש, והא ריש לקיש נמי מודה דחצי שיעור אסור מיהא מדרבנן (יומא עג:). אלא ודאי שהפירוש הוא דליכא מידי דשרי לישראל מן התורה ולעכו"ם אסור. ולכן הוצרך הרמב"ם לטעמא דרודף, לומר שלא הותר דבר זה אלא מפני הצלת חיי האם הנתונים בסכנה על ידו. ואע"ג דבסיפא אמר' דמשמיא רדפי לה, היינו כשהוציא ראשו שא"א לנו להציל האם, מטעם שאין דוחין נפש מפני נפש, חשיב שפיר דמשמיא רדפי לה, אבל ברישא שאנו רשאים להצילה, כיון שעדיין לאו נפש הוא, וכמו שפירש"י (סנהדרין עב:); הני"ל; לא אמרינן ככה"ג משמיא קא רדפי לה. ומצאתי בשו"ת חות יאיר (סי' לא) שעמד בקושיא זו ע"ד הרמב"ם וע"ש. (והנה הא דקי"ל שאין ישראל נהרג על העובריו, נפקא לן מדכתיב ולא יהיה אסון (באשה) ענוש יענש בדמי ולדות. אלמא שאין חיוב מיתה לישראל בזה. וכ"כ להדיא ביד רמה (סנהדרין נו:). וכן מבואר בהר"ן פרק יוהכ"פ (פ"ג) בשם הרמב"ן ז"ל. ע"ש. וכ"כ הרא"ם פרשת משפטים. והסמ"ע (סי' תכה ס"ק ח.). ומכאן תשובה למ"ש הגאון ר' שלמה הכהן מוילנא ז"ל בקונט' ידי משה שבסו"ס הפרנס (דפ"ו סע"ב), דתימא על ר' ישמעאל דמפיק דב"ג נהרג על העוברין מדכתיב שופך דם האדם באדם, דמנ"ל דקרא לא נאמר אלא על ב"ג, והא לא מצינו מיעוט בכתוב לגבי ישראל וכו'. ע"ש. ואשתמטתיה דברי הראשונים הנ"ל שהביאו לזה ראייה מפורשת. ודו"ק).

וכן בקדש ראיתי להגודע ביהודה תגינא (חח"מ סי' נט) שהביא קושיית הגאון ר' ישעיה ברלין אליו, עמ"ש הרמב"ם פ"א מה' רוצח ה"ט, בדין המקשה לילד שחוטכין העובר מפני שהוא כרוף, ותיפוק ליה שאפי' שאינו רודף, כיון שאין

חייבים על הריגתו הורגים אותו להציל את אמו שחייבין על הריגתה. והשיב, ואני תמה על תמיהתו, דאטו מי הותר להרוג את הטריפה להציל את השלם, זה לא שמענו מעולם, כי מה בכך שאינו חייב על הטריפה, מ"מ הוא עושה איסור בידים בהריגת הטריפה, ואפי' שבת החמורה מחללין על חיי שעה, ואף שעיי"ז אינו מציל את השלם, הרי הוא שב ואל תעשה. וה"ג לענין עובר אף שאין מחללין עליו שבת אם אין סכנה לאמו, מ"מ כיון שעכ"פ אסור להרגו א"כ אי לא דמחשב קצת לרודף יותר עדיף להיות בשב ואל תעשה. ולכן הוצרך הרמב"ם לומר שהוא כרודף. עכ"ד. ומ"ש דאטו מי הותר להרוג הטריפה להציל את השלם? יש לסייעו ממ"ש המאירי סנהדרין (עמוד רעא). סיעה של בני אדם שפגעו בהן עכו"ם וכו' והיה ביניהם טריפה, ימסרוהו ואל יהרגו, שהרי ההורגו פטור. ע"כ. ומוכח דוקא במסירה בלבד הא בהריגת אסור, וכמ"ש המאירי קודם לזה, דאע"ג דבשפיכות דמים יהרג ואל יעבור, "אם א"ל קטליה לפלגיא ואי לא קטילגא לדידיה ולדידך מותר להרגו ומ"מ לא הותר אלא למסרו לו, שמא יקח ממנו כופר או יתחרט עליו, אבל להרוג בידים לא". עכ"ל. וה"ג הכא אין להרוג הטריפה בידים להצלת השלם. (ומיהו יש להעיר מפרש"י סנהדרין עב: בד"ה יצא ראשו, וא"ת מעשה דשבע בן בכרי דכתיב הנה ראשו מושלך אליו, דדחו נפש מפני נפש, התם משום דאפי' לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשגה יואב, והן נהרגין עמו, אבל אם היה הוא גיצול אע"פ שהן נהרגין לא היו רשאים למסרו להציל עצמן. א"ג משום דמורד במלכות היה. וכ"ה בתוספתא. ע"כ. נמצא לפי ראשון מותר להרוג בידים כשיש סכנה לשניהם, ודלא כהמאירי הנ"ל. וכן מדייק מפרש"י הנ"ל, בשו"ת פנים מאירות ח"ג (סי' ח), שאם יש סכנה לעובר ולאם אפי' יצא ראשו מצילין את האם, ודוחין נפש מפני נפש. ע"ש. אלא שסיים שיש להתישב בד"ו. והא קמון שהמאירי אוסר להרוג בידים. ובאמת שהרמ"ה סנהדרין (עב:) כ' לתמוה על פרש"י הנ"ל; והגית בצ"ע. וע"ע בחי' מהריטב"א (פסחים כה:). ובפרט שבתוספתא מבואר כפי' השני דרש"י. ולכן אין לעשות מעשה להרוג בידים. וע' בתוס' רעק"א ספ"ז דאהלות. ודו"ק.) ומ"ש הגוב"י בפשיטות, שאין מחללין שבת על עובר אם אין סכנה לאמו, לאו מילתא פסיקתא היא, כי ז"ל הרמב"ן בתורת האדם (שער הסכנה ד"ו ע"א); ובהלכות גדולות, אשה עוברה ידיענין דאי לא אכלה ביהוכ"פ מתעקר ולדה, אע"ג דאמרינן ספק בן קיימא הוא ספק נפל הוא, שפיר דמי למיתן לה וכו'. ומדקאמר משום סכנת ולד, ש"מ אפי' ליכא למיחש לדידה מחללין. והיינו דגרסינן בערכין (ז: אר"ב האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין דרך רה"ר ומקרעין את כרסה ומוציאין הולד. מאי קמ"ל דמספיקא מחללינן שבתא, תנינא ספק חי ספק מת ספק עכו"ם ספק ישראל — מפקחין את הגל בשבת, מהו דתימא התם הוא דהו"ל חוקה דחיותא, אבל הכא דלא הו"ל חוקה דחיותא מעיקרא אימא לא ק"ל. ואע"ג דתנן באהלות פ"ו, האשה המקשה לילד וכו', אלמא דמעיקרא לית ביה שום הצלת נפשות, ותנן נמי תינוק בן יום אחד ההורגו חייב, אבל עובר לא, וקרא נמי כתיב דמשלם דמי ולדות, אפ"ה לענין שמירת מצוות מחללין עליו, שאמרה תורה

חלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה. הילכך אפי' בהצלת עובר פחות מכן מ' יום שאין לו חיות כלל מחללין עליו כד' בה"ג. ואיכא דס"ל שאין מחללין משום נפלים ועוברה שהריחה משום חששא דמיתה דידה היא. ע"כ. והובאו דבריו בהר"ן והרא"ש פר' יוהכ"פ (פג.). אלא שטענו שא"צ לזה, דלא משכחת סכנת העובר בלי סכנה דידה. (והקרבו נתנאל שם כ' דנ"מ לאשה המוחזקת להפיל מבלי שיוזק לה כלל). וכן הוא בחי' הרמב"ן והרשב"א והריטב"א גדה (מד:), דהא דמשמע התם דעובר לאו נפש הוא (שההורגו פטור), וכ"מ בסנהדרין עב: גבי המקשה לילד וכו', ואילו בערכין (ז:): אמרי' דמחללין עליו שבת אלמא דנפש הוא. י"ל דאע"ג דלאו נפש הוא, מ"מ לענין הצלתו בשבת דינו כנפש, דאמרי' חלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה. ולפ"ז מחללין שבת בעוברה שהריחה אף בשביל הולד בלבד. וכ"כ בה"ג. ע"ש. ובס' האשכול ח"ב (ה' מילה סי' לו עמוד קיז) כ', תו כ' בה"ג גבי עוברה שהריחה מאכילין אותה, דאי לא אכלה מתעקר ולדא, אע"ג דספק נפל הוא שפיר דמי למיתן לה, ומדתלי בסכנת הולד ולא בדידה, אלמא דס"ל דמשום ספק גמי מחללין, אפי' לא הוי סכנה לאמיה. וקמ"ל דהא דאמרי' היושבת על המשבר מביאין סכין מרה"ר בשבת ומקרעין כרסה ומוציאין הולד, אפי' לא עקר הולד לצאת, ואפי' לא ידעינן אם כלו חדשיו, מחללין. ואע"ג דתנן האשה המקשה לילד וכו', ש"מ דקודם שיצא לאו נפש הוא, לענין שבת שאני דתורה אמרה חלל עליו שבת אחת וכו'. ורואה אני וכו' ועל המשבר משמע דכלו חדשיו וכו'. אבל ודאי כל ספק נפשות להקל, ועל מעוברת דאתעקר ולדא היא גופא בסכנה קיימא. ע"ש. ולפ"ד הראשונים הנ"ל, הא דפרכינן בערכין (ז:): הנ"ל מאי קמ"ל דמספיקא מחללינן שבתא תנינא וכו'. הו"מ לשנויי דטובא קמ"ל, דאע"ג דעובר לאו נפש הוא וההורגו פטור, אפי"ה מחללין עליו שבת, מטעם שישמור שבתות הרבה. אלא דבלא"ה משני שפיר וגם יש להעמיס תי' זה במ"ש דלית ליה חזקה דחיותא, ולאו נפש מקרי. וע' בדגול מרבבה יו"ד (סי' שה) שאין האב יכול לברך על פדיון הבן כשפודהו במדינה אחרת (בזמנו), כי כל זמן שלא עברו ל' יום אין לבן חזקת חיים, כי אולי נפל הוא וכו'. והקשה ע"ז הגאון חתם סופר (בחיו"ד ס"ס רצה) וז"ל ובמח"כ לפום ריהטא לא עיין בערכין ז:; שאפילו לעובר במעי אמו אמרינן מהו דתימא לא הו"ל חזקה דחיותא קמ"ל דיהיבנא ליה חזקת חיות אפילו לחלל עליו שבת, ומכ"ש הכא דליכא אלא ספק ברכה לבטלה דרבנן בעלמא. ע"כ. וגוראות נפלאות, דאדרבה הגמרא מוכיחה בעליל שאין לולד חזקת חיים, וכבר כ' הראשונים הנ"ל, דאע"ג דלאו נפש הוא מחללינן שבתא מטעם חלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה, הא לשאר ענינים חיישינן דילמא נפל הוא. (וכמ"ש לפמ"ש בס' האשכול, דהתם מיירי בכלו לו חדשיו, והדג"מ לא מיירי בהכי. וע' בנחל אשכול (שם אות ד), דטעם בה"ג משום דכתיב אשר יעשה אותם "האדם" וחי בהם. ועובר גמי מקרי "האדם", וכדלפינן סנהדרין נז: דב"ג נהרג על העוברין מדכתיב שופך דם האדם באדם, וזהו עובר שבמעי אמו. וש"מ שעל חיות אדם קפיד קרא אע"ג דלאו נפש מקרי עדיין). וא"כ

צדקו דברי הדגול מרבבה, שאין לולד חוקת חיים. וכן מתבאר באור זרוע ח"ב (ס"ס קז), ובשבולי הלקט (דקפ"ו סע"א), ועוד. וע' בשו"ת עמק שאלה (חיו"ד סי' עט), ובשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה, ח"ב (סי' ככו), ואכמ"ל.

ותבט עיני להגר"י שמלקיס, בשו"ת בית יצחק ח"ב מיו"ד (סי' קסב אות ג), שהביא מ"ש הנוב"י הנ"ל דאטו מי הותר להרוג טריפה להציל שלם וכו', וכתב, ולכאוי"ל דעשה דהצלת נפשות דוחה ל"ת דהריגת טריפה, וכמש"כ בבית יצחק (או"ח סי' י"ח אות טז), דבטריפה ליכא מיתה אלא מלקות. ודוקא להרוג שלם (להציל אחר) אמרינן איז עשה דוחה ל"ת שיש בו מיתת ב"ד. ולפי"ז י"ל דברי הרמב"ם דנקט "דהוי כרודף", ואילו בסנהדרין עב: מוכח דלאו מה"ט הוא. וי"ל דבעובר ה"ט דעשה דהצלת האם דוחה ל"ת שאין בו מיתה, וכיון דבגמ' ילפינן לדין רודף מקרא דשופך דם האדם, דין זה נוהג גם בב"נ. ונמצא דעשה דהצלת נפשות נוהג גם בב"נ, והו"ל עשה השוה בכל דחי ל"ת של הריגת עובר שאין בו מיתה. ומש"ה לא הוצרכו בגמ' לה"ט דהוי כרודף, אבל הרמב"ם (פ"א מה' רוצח ה"ז) למד דין רודף מקרא דוקצותה את כפה. (וכ' הנוב"י שם, דהרמב"ם לשיטתיה בהל' מלכים שפוסק כר' ישמעאל דב"ג נהרג על העוברים וילף משופך דם האדם באדם (סנהדרין נו:). וא"כ האי קרא מבע"ל לדרשא אחריתי). וא"כ אין העשה הזה נוהג בב"ג, והו"ל עשה שאינו שוה בכל שאינו דוחה ל"ת השוה בכל, ואע"ג דבכלאים בציצית עשה שאינו שוה בכל דוחה ל"ת השוה בכל, מ"מ עשה שאינו נוהג בב"ג גרע טפי. עכת"ד. ולפע"ד יש לפקפק בזה, כי הן אמת שברודף יש מ"ע להציל הנרדף מדכתיב שופך דם האדם וכו' או מוקצותה את כפה, אבל כשאין רודף יש רק לא תעשה של לא תעמוד על דם רעך, וכמ"ש (בסנהדרין עג.), מנין לרואה חבירו שטובע בנהר או חיה גוררתו כו', שנא' לא תעמוד על דם רעך, וכ"פ הרמב"ם (פ"א מרוצח ה"ד). ואף גבי האשה המקשה לילד כ' הרמב"ם (שם ה"ט), שהצלת האם היא מצות ל"ת שלא לחוס על נפש הרודף, ואילו מ"ע לא קאמר, דליכא מ"ע אלא ברודף ונרדף ממש, ולא ילפינן מזה לעובר שטבעו של עולם הוא. ומעתה לא שייך בעובר עשה דוחה ל"ת דהא תרוייהו ל"ת ניהו. ואף במ"ש הנוב"י שאין להרוג טריפה להציל שלם, דלא מיירי ברודף, אלא באומרים לו הרוג פלוני, והוא טריפה, ואם לאו נהרוג אותך, בכה"ג אין כאן איזה מצות-עשה להציל עצמו בנפש הטריפה, וה"ה גם לאחרים, כיון שאין הטריפה רודף והשלם נרדף, ובזה אין מ"ע להרוג הטריפה להציל השלם, כדי שנאמר עשה דוחה ל"ת. וכ"ש ג"כ המאירי, דדוקא מסירה הותר למטור הטריפה, ולא הריגה בידים. אע"פ שהוא לצורך הצלת השלם. והיינו שעכ"פ גם בטריפה הוי אביזרא דשפ"ד, וכמו שיתבאר להלן בס"ד. (וע' במ"ש הבית יצחק שם, שאין עשה דוחה ל"ת אלא במצות שבין אדם למקום, משא"כ במצות שבין אדם לחבירו. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שם אריה (חיו"ד ס"ס סד), ע"ש. ואכמ"ל). ומ"ש הבית יצחק בדין ב"ג הרודף אחר ב"ג, דלהרמב"ם דילף מוקצותה את כפה אין מצילין את הב"ג בנפשו, והו"ל עשה שאינו שוה בכל וכו'. (ושם הביא מ"ש התוס' סנהדרין נט סע"א אם גם בב"ג הורגים

העובר להצלת האם. ע"ש), לכא' הואיל ועשה שאינו שוה בכל ג"כ דוחה ל"ת השוה בכל, וכמ"ש התוס' (יבמות ו.) וכדין כלאים בציצית, מאן פליג לן בהכי בין היכא דשוה בב"נ או לא, ויש לפלפל בזה. וע' בשו"ת בן יהודה (סי' כא), ודו"ק.

והנה בשו"ת מהר"ם שיק (חי"ד סי' קנה) בד"ה ולפע"ד, הביא ג"כ דברי הרמב"ם, דה"ט שחותרים העובר להציל האדם משום דהוי כרודף, וכתב, והקשו עליו, דהא בסנהדרין (עב:) אמרינן דמשמיא קא רדפו לה. ונ"ל משום דלכאורה קשה טובא לפמ"ש התוס' סנהדרין (נט.) שגם ישראל אסור להרוג לעובר (בעלמא), ועל כרחק דהיינו מן התורה, דהוי כמקצת נפש, וכחצי שיעור שאסור מה"ת, ואנן קי"ל דאף אביזרא דג"ע ושפ"ד יהרג ואל יעבור, וא"כ למה התירו להרוג העובר משום הצלת האם והא הוי אביזרא דשפ"ד. וע"ז בא הרמב"ם לתרץ, דנהי דלא הוה רודף ממש, מ"מ כיון שהוא הגורם למיתת אמו הו"ל כרודף, ולכן הותר להציל האם בנפשו של העובר. עכת"ד. והוא תנא דמסייע לנו בתירוצינו, ובתוספת ביאור, דהוה ליה אביזרא דשפיכות דמים, שאם לא כן אף אם יש איסור תורה בהריגת העובר אין לך דבר העומד בפני פקו"נ של האם, וזה ברור. ואמנם ראיתי בשו"ת בית שלמה (חחו"מ סי' קלב), דפשיט"ל איפכא, שהואיל והעובר לאו נפש הוא, הו"ל כמו שאר עבירות שנדחין משום ספק סכנה, ומש"ה מותר לאבד נפש העובר בשביל הצלת האם, דלא שייך בזה מאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו', ע"ש. אולם הגאון הרונאצ'ובי בשו"ת צפנת פענח (סי' גט) כ' להדיא, שהריגת עובר הוי גדר שפיכות דמים. ואסור גם בישראל מן התורה, כמ"ש התוס' סנהדרין (נט.) ע"כ. וע"ע בתוס' הרא"ש בשטה מקובצת (ערכין ז.) אות ה, שהקשה דמתנני' דאהלות האשה המקשה לילד וכו', מוכח שכל זמן שלא הוציא ראשו מותר להרגו, וא"כ אמאי מחללין עליו שבת. הילכך נראה דחשיב כספק גפשות, ובמתנני' דאהלות דוחין ספק נפש מפני נפש ודאי. ע"כ. אלמא דחשיב מיהא כספק נפש, ומש"ה צריכים אנו לטעמו של הרמב"ם דהוי כרודף. והן אמת שמדברי הראשונים שהוכיחו מתיא דאהלות דלאו נפש הוא, משמע דסבירי להו שאין צריך לטעמו של הרמב"ם דהוי כרודף, וגם לא סבירא להו כהרא"ש הנ"ל בתירוצו, אלא דוקא לגבי חילול שבת אמרינן חלל עליו שבת א' וכו', מ"מ בדעת הרמב"ם מיהא יש לומר כאמור, דחשיב קצת נפש ואביזרא דשפיכות דמים הוא. וכן מוכח מד' הגוב"י הנ"ל, שהסביר דדמי לטריפה שאסור להרגו בשביל להציל השלם וכו'. ולא אכחד כי ראיתי במנחת חינוך (מצוה רצו) שכ', ונ"ל דבטיעה של בניא שאמרו להם עכו"ם תנו לנו א' מכם ונהרגנו וכו', אם היה טריפה בנייהם אפי' לא יחדוהו מותר למסרו כדי להציל עצמם, כיון דלא אקרי נפש כלל, דלא שייך כאן הסברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו', וגם הקבלה ביד חז"ל דמ"מ לא מקרי שפ"ד. ע"כ. וכבר קדמו המאירי בעצם הדין, ומ"מ להרגו י"ל דהוי בכלל אביזרא דשפ"ד. (וה"נ בדין עובר, כי עובר וטריפה שוים בדבר זה, כמ"ש הרמב"ם (פ"ט ממלכים ה"ד, ע"ש).

ובכל דיני התורה טריפה חשיב כחי. וכמ"ש הרמב"ם (פ"א מאיסורי ביאה הי"ב), שהבא על הטריפה חייב, חי הוא אע"פ שסופו למות מחולי זה, ע"ש. וכן בשו"ת חקרי לב (חאה"ע סי' יא) במקדש אחות אשתו טריפה, דקריגן בה בחייה, ואינה מקודשת. וע"ע בשו"ת מעשה אברהם (חאה"ע סימן ו) מ"ש בזה. וע' בפתח הדביר ח"ג (דף רמח ע"ג), דטריפה מצטרף לכל דבר שבקדושה ומחללים עליו שבת וכו' ע"ש. וע' חת"ס ח"ו (סי' סד) דביום השמיני ימול שייך גם בטריפה. ובשו"ת גנת ורדים (חאה"ע כלל ב סי' ד), דבן טריפה פוטר מיבום וחליצה. וע"ע בזה בשו"ת משפטי עזיאל (חאה"ע סי' עט), ובשו"ת ציץ אליעזר ח"א (סי' כג והלאה), וחלק י' (סי' מח"מט), ובשו"ת דובב-מישרים ח"ג (סימן קכז). ושוב ראיתי בשו"ת תפארת צבי (חאו"ח סי' יד), שגם אליו שלח הגר"ב שאלתו ע"ד הרמב"ם שנו"ט דהוי כרודף, והשיב, שטעמו של הרמב"ם משום דקי"ל אסור להציל עצמו בממון חבירו, וכאן שהורגים העובר אף שאינו בכלל איש מ"מ לא גרע מממון ולמה יהרגוהו וכו'. ולא שייך הכא פקוח נפש כ"כ, דהא אף על העובר מחללין שבת וכו'. והמצוה שעלינו להציל האשה משום לא תעמוד על דם רעך, מחויבים אנו גם בהצלת העובר, ולכן תירץ הרמב"ם שהוא הגורם והו"ל כרודף. ע"ש. וע"ע בשו"ת אור גדול (סי' א דכו"ו ע"ד). והלום ראיתי בערוך השלחן חו"מ (סי' תכה ס"ז) ובמנחת חינוך (סי' רצו), שעמדו ג"כ ע"ד הרמב"ם בזה. וע"ע באבן האזול ח"ב (פ"א מה' רוצח ה"ט). ודו"ק.

וראיתי למהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה ח"א (חאה"ע סי' יד) שנשאל, אם מותר לנשים המניקות שנתעברו לשתות סם, כדי להפיל הולד. ואחר שהביא ד' התוס' (סנהדרין נט.) דאף לישראל יש איסור להרוג העובר, (ושכ"כ הרא"ם פ"ה משפטים בד"ה ואיש כי יכה כל נפש אדם), כתב, שאין לומר, שכיון שאין האשה מצווה על פו"ר, ומה"ט מותרת לשתות כוס עיקרין, (וכמ"ש בשבת קיא.), א"כ מותרת ג"כ לשתות סם להפיל הולד כיון דלא הוי נפש, ולפ"ו הא דאמרי' בסנהדרין (עב:) גבי המקשה לילד שחותכו וכו' להציל האם דוקא, מיירי שהורגים אותו בידים, ודכוותה גבי סירוס בידים, דאיסורא מיהא איכא אף באשה, וכדאיתא באה"ע (סי' ה), אבל לשתות סם המפיל שרי. הא ליתא, דהתם ה"ט שאין האשה מצווה על פו"ר, משא"כ הכא דטעם האיסור משום דהוי כהורג נפש, גם בשותה רפואה להפיל "אסור מיהא מדרבנן". ומ"מ נראה, שלמעוברת בימי הנקה מותרת לעשות מה שיכולה כדי להפיל הולד, כיון דאיכא סכנת ולד. וכמ"ש ביבמות (יב:). ואפילו לרבנן דר"מ מודו הכא שחשש העיבור כבר געשה לפנינו, ולכ"ע מותרת לשתות סם המפיל. כנלע"ד. עכת"ד. והגאון מהר"ח פלאגי בשו"ת חיים ושלום ח"א (ס"ס מ) כ', שהגם שהחות-יאיר (סי' לא) ומהר"י מאיו בשו"ת שפת הים (חאה"ע סי' יד) כ', שאסור לשתות סם להפיל העובר, מ"מ איסור זה אינו אלא מדרבנן, ואינו בכלל איסור שפ"ד, וכמ"ש הפו"ד בשם הרא"ם פ' משפטים ע"פ ואיש כי יכה כל נפש וכו', וגם הרב בית יהודה ח"א סי' י"ד הכריח מהש"ס ופ"ו דליכא איסור מד"ת משום שפ"ד אלא איסורו הוי מדרבנן, ולכן התיר שם למעוברת בימי הנקה לשתות

סם המפיל וכי. עכ"ד. ולפע"ד עד כאן לא כתב הבית יהודה, דבהריגת עובר
 אין איסור אלא בדרבנן, אלא כשמפילה ע"י שתיית סם, דהו"ל כעין גרמא
 בעלמא. ומהר"י עייאש לשיטתיה (בשו"ת בית יהודה ח"ב (סי' מז דקיי"ט ע"ד),
 שכ' דהא דקיי"ל באה"ע (סי' ה' סי"ב), שהמסקה כוס עיקרין לאדם כדי לסרסו
 אסור ואין לוקין עליו, אין איסורו אלא מדרבנן, ואע"פ שכ' התוס' והרא"ש
 (שבת קי:), שאסור בזה בדשא"מ כשהוא פסיק רישיה, ואילו פ"ר בדרבנן קי"ל
 דשרי, וכמ"ש התה"ד. י"ל דדוקא בשבת, דבעינן מלאכת מחשבת, מחלקים
 בין פ"ר דא"י לדרבנן, אבל בשאר איסורין יש לאסור בפ"ר בכל גוונא. ע"ש.
 (וכחילוקו בין שבת לשאר איסורין לד' התה"ד, כתבו גם בשו"ת ארץ צבי
 תאומים (חאו"ח סי' ל"א אות ט'). ובשו"ת הרמ"ץ (חיו"ד סי' ל"א אות ט')
 ע"ש, ואכמ"ל.) ושם הובאו דברי הגאון ר' מלאכי הכהן בעל יד מלאכי, דס"ל
 ששתיית כוס עיקרין הנ"ל דאורייתא, אלא שאין לוקין עליו, ע"ש. וכ"כ בס'
 נתיבות לשבת (סי' ה' סק"ו), והוכיח כן ממ"ש הפוסקים לאסור זאת בדשא"מ
 אם הוא פ"ר, והרי כ' התה"ד דפ"ר בדרבנן שרי, ע"ש. אולם הר"א ממיץ בס'
 יראים (סי' שפא), כ' להדיא שהעיקור בסם הוא רק מדרבנן. וכ"כ המאירי
 (שבת קי:). וע' בשו"ת תורת חסד מלובלין (חאה"ע סי' לח). ובשו"ת פתחי
 שערים (סי' נט). ואכמ"ל. ולפ"ו יפה כ' הבית יהודה, שאף שתיית סם להפלת
 העובר י"ל דהוי מדרבנן, אבל בהורג העובר בידיים מודה דהוי איסור תורה.
 ואע"פ שמד' מהר"ח פלאגי הנ"ל נראה, שלא הבין כן בד' הבית יהודה,
 ובפרט ממה שגעזר מד' הפו"ד (הפרישה ודרישה) בשם הרא"ם פ"ר משפטים,
 וכוונתו למ"ש הדרישה אה"ע (סי' יג אות ד), דמ"ש לא ישא מעוברת חבירו
 ומינקת חבירו, לא זו אף זו קתני, דל"מ מעוברת חבירו דאיכא תרתי לריעותא,
 חדא דלבסוף תלד ותניק והחלב יעכר וימות הולד, ותו שמא תמית הולד בעודו
 במעיה, דאז לא חמיר איסורא להקרא עליו רצחנותא, כל זמן שלא גולד,
 וכמ"ש הרא"ם פ"ר משפטים, אלא אפי' מינקת חבירו, שכבר גולד הולד ואינה
 חשודה לרצחו אסור, ע"כ. ויסוד ד' הרא"ם ע"פ התוס' (חולין לג. וסנהד' גט.),
 דאיסורא מיהא איכא. ומשמע שמהר"ח פלאגי הנ"ל הבין שבכל אופן של
 הפלה אין איסור תורה. וכ"כ בשו"ת משפטי עזריאל (חחו"מ סי' מז אות ד),
 בשם הגאון ר' ישראל מאיר ז"ל, שלד' התוס' אין איסור בהריגת עובר אלא
 מדרבנן. (ועפ"ו הקשה, דא"כ בכונס יבמתו ונמצאת מעוברת אם יצא הולד
 בן קיימא חייבין בקרבן, ולפ"ד התוס' למה לא תעשה פעולה להפלת העובר
 להמלט מאיסור אשת אח, ע"ש.) אבל לפי האמור האמת היא, שגם התוס'
 מודים, שיש בזה איסור תורה. וכמו שהוכחנו במישור מהתוס' (חולין לג.),
 ושכן מוכח מהש"ס (סנהד' גט.). והבאנו שכן מבואר בחקרי לב, ובמהר"ם שיק,
 ובשו"ת צפנת פענח. וכ"כ הגאון מהר"ש מוילנא בס' ידי משה שבס"ס הפרנס
 (דפ"ו ע"ג). וכן ראיתי להגאון אור שמח בספרו משך חכמה (ר"פ ויקהל) שכ',
 דכל היכא דכתיב "יומת", משמע בידי שמים, וכדררשינן במכילתא השור
 יסקל וגם בעליו יומת, ר"ל בדיני שמים. וה"נ מ"ש "ומכה אדם יומת", י"ל
 דקאי על הריגת עובר, כדנפקא לו דב"ג נהרג על העוברים, מדכתיב שופך

דם "האדם" באדם, (סנהד' נו:), וקמ"ל שישראל שהרג עובר נמסרה מיתתו לדיני שמים. וכמ"ש התוס' (סנהד' גט.), ע"כ וכ"כ בס' זכותיה דאברהם, הובא במשפטי עזריאל חו"מ (דרי"א ע"ד), שהריגת העובר מחייבת את ההורגו במיתה בידי שמים, דלא גרע מהוצאת זרע לבטלה, דחייב מיתה ביד"ש (גדה יג), ע"ש. וכיו"ב כ' בשו"ת דברי יששכר (חחו"מ סי' קסח), שהריגת העובר הוא איסור דאורייתא, והוא כאילו שופך דמים. אלא דאי משום הא לא איריא, כי בשו"ת שאלת יעבץ ח"א (סי' מג) כתב, דמ"ש החו"י (סי' לא) ללמוד דין הפלת עובר מדין הוצאת ז"ל, יש לדחות, ושאינו הוצאת ז"ל שמערה לאשפה ומוסיף בכוחות הטומאה, ומכחיש בפמליא של מעלה. כנודע מטעם חכמי האמת בעלי הקבלה, שבע"כ אנו צריכים להם לד"ו וכו'. וכן המשפטי עזריאל כ' לפקפק כיו"ב ע"ד הזכותיה דאברהם. ומ"מ בדברי יששכר שם העיר גם מ"ש בנדה (לא), המשמש מטתו ליום תשעים כאילו שופך דמים. וכן מוכח מפרש"י יבמות (מב סע"א). וכן בווה"ק שמות (דף ג' ע"ב), מאן דקטיל בנוי ההוא עוברא דמתעברא אתתיה וגרים לקטלא ליה במעהא, סתיר בניינא דקב"ה ואומנותה דיליה וכו', ועל דא חרבא כפנא ומותנא אתיין על עלמא. וכו'. ופ"י בניצוצי אורות, מאן דקטיל בנוי, שמשמש עם אשתו יום צ' לעיבורה. וכ"ש הגורם לאשתו להפיל ע"י משקה (סס) וכיו"ב, עכ"ל. (איברא דבנדה לא. מסקינן אהא דהמשמש ליום צ', מנא ידע, אלא משמש והולך ושומר פתאים ה'. וא"כ לא הו"ל להניצוצי אורות למסתם סתומי.) ובאמת שיש להעיר לפמ"ש המשך חכמה, שיש בהפלת עובר חיוב מיתה ביד"ש, א"כ היאך חייבה תורה לשלם דמי ולדות לבעל. לאביי אליבא דר' נחוניא בן הקנה (בכתובות ל.), דאף במיתה ביד"ש אמרינן קיים ליה בדרכה מניה. (וכן יש להקי' להאחרונים הג"ל דס"ל שהריגת עובר לא גרעא מהוצאת זרע לבטלה דחייב מיתה ביד"ש (כבנדה יג). דמה יענו לקו' זו.) וע"כ שאין כאן ממש איסור מיתה ביד"ש, אלא רק איסור תורה בעלמא. וכן ראיתי בשו"ת דובב מישרים ח"א (סי' כ) ד"ה אולם, שהביא בשם זכותא דאברהם שנתעורר בזה. ועכ"פ נקוט מיהא, דאיסורא דאורייתא מיהא איכא. וכ"כ הגר"י שמעלקיס בשו"ת בית יצחק ח"ב מיו"ד (סי' קסב אות ה), שאיסור תורה הוא, והוסיף דמ"ש התוס' גדה (מד:), שמותר להרוג העובר, שיגרא דלישנא הוא (והכוונה שאין חייבים עליו מיתה). וכן העיר בהגהות הגאון יעבץ (גדה שם) ע"ד התוס', שאין זה מדוייק. גם בס' פרי האדמה ח"ב (דקמ"ג ע"ג) עמד ע"ד התוס' גדה, שזוהו בניגוד למ"ש התוס' עצמם (בחולין לג.), ותי' דצ"ל דמ"ש שמותר, היינו כשיש הכרח להציל האם וכמתני' דאהלות ספ"ז וכו'. וע"ע בשו"ת עטרת חכמים (חאה"ע סי' א), בד"ה עוד, ובשו"ת דובב מישרים (סי' כ) הג"ל, ובס' יקהל שלמה קמחי (דמ"ב ע"ב). וגם הלום מצאתי בלו"ת בנין דוד (סי' מז), שהוכיח במישור מד' התוס' חולין (לג.) בסוה"ד, דלר"ל לית ליה האי כללא וכו'. דהא דאמרי' ליכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור, היינו מה"ת, ויש איסור תורה בהריגת עובר ע"י ישראל. וכ"כ בשו"ת אחיעזר ח"ג (ס"ס ס"ה), ובשו"ת מקור חיים (חיו"ד סי' טו), וזה כמ"כ לעיל. ומעתה נחא קו' הגאון ר' ישראל מאיר הג"ל מההיא

דיבמות וכו', שהרי אסור לה מה"ת להפיל העובר. ואף למ"ש הבית יהודה, שבשתיית סם אין איסור תורה, הדבר ידוע שלא תמיד מצליחים להפיל העובר ע"י שתיית סממנים בלבד, וכמ"ש בנדה (ל): דאיכא גופא דלא מקבל סמא. וע' בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (חאה"ע סי' פה).

וראיתי בשו"ת מהרימ"ט ח"א (סי' צט), שנשאל אם מותר לרופא לספל באשה גויה מעוברת ולהתעסק עמה עד שתפיל הולד, או יש בזה משום איבוד נפשות. והשיב, שאין כאן משום איבוד נפשות, שאפילו בישראל לאו נפש הוא, דממון הוא דחייב רחמנא דמי ולדות לבעל וכו'. ובפ' יוצא דופן (גדה מד.) דרשינן "כל" נפש, לרבות קטן בן יום אחד, דמשמע כל דהו נפש. אלמא דנפל אפי' נפש כל דהוא לא מקרי. ובספ"ק דערכין (ו). תנן, האשה שיוצאה ליהרג אין ממתניין לה עד שתלד, ופרכינן פשיטא גופה הוא, סד"א הואיל וכתיב כאשר ישית עליו בעל האשה, ממונא דבעל הוא, ולא לפסדיה מיניה, קמ"ל. ומדפריך פשיטא, ש"מ דמשום איבוד נפשות אין דגוד איסור כלל, ולא אצטריך לאשמועינן אלא משום פסידא דבעל. ואמרי' נמי התם, האשה שיוצאה ליהרג מכין אותה כנגד בית הריון שלה, כדי שימות הולד תחלה, שלא תבא לידי ניוול, אלמא דבשביל ניוול האם הורגים הולד בידיים ולא חשו לאיבוד נפש. הילכך בישראלית מפני צורך אמו, נראה שמותר לספל ע"מ שתפיל העובר, כיון דרפואת אמו היא, עכת"ד. ומוכה מדבריו, שאפי' אין כל סכנה נשקפת לחיי האם, מותר להפיל העובר לרפואתה. ולכאורה קשה, דלפמ"ש התוס' (חולין לג.), שיש איסור תורה בהפלת העובר, נראה שאין היתר בזה אלא במקום סכנה. ומההיא דערכין יש לדחות לפמ"ש הגאון מצפה איתן (סנהדרין נט.): הקשה בס' צדה לדרך פרי' משפטים, דהא בספ"ק דערכין (ו), האשה שיוצאה ליהרג אין ממתניין לה עד שתלד, ופריך, פשיטא גופה הוא וכו'. ואם איתא ל' התוס', שגם ישראל אסור להרוג עובר, מאי פריך פשיטא, והא אצטריך לאשמועינן שא"צ להמתין ולא חיישי' להריגת העובר. (וע"ע בשו"ת חות יאיר סי' לא.) ולק"מ, דהא כתבו התוס' (סנהדרין פ): סד"ה עובר, בשם ר"ת, דהא דאמר רבא זלד נוגחת ונרבעת אסור, לאו משום דהוי ירך אמו, אלא ה"ט, דכיון דעד עכשיו היתה חיות הולד תלויה באם הוי כאילו נגמר דין שניהם להריגה. וכן הא דתנן בערכין (ו). האשה היוצאת ליהרג אין ממתניין לה עד שתלד. ופריך פשיטא גופה הוא, התם נמי ה"ט כדפרישית. ע"כ. ולפ"ו ניחא קו' הצדה לדרך הנ"ל. ע"כ. וה"ב נדחית בזה ראית המהרימ"ט, דשאני התם, שכיון שעיקר חיות העובר מצד האם חשיב כאילו נגמר דינו להריגה. הא בעלמא יש בזה איסור תורה משום איבוד נפש. והא נמי דאמרי', שמכין אותה כנגד בית הריונה להמית העובר, משום דבין כה וכה הנה הוא הולך למות עם אמו, מש"ה חיישינן לניוול דידה, ואין כאן ענין של חיי שעה, הואיל וכאילו נגמר דינו ליהרג כהרוג דמי. והר"ן ספ"ג דחולין (נח). כ' ג"כ בשם ר"ת, דקיי"ל עובר לאו ירך אמו הוא, וההיא דערכין (ו), דאשה היוצאה ליהרג אין ממתניין לה עד שתלד, לאו משום עובר ירך אמו הוא, אלא שכיון שהיא מחוייבת מיתה אין מענין את דינה, ולא חיישי' לולד הואיל ולא יצא לאויר

העולם. תדע שאילו נגמר דינה ליהרג וילדה אין הורגין הולד, משום דעובר לאו ירך אמו הוא ולא עליו נגמר הדין, ע"כ. (ויש קצת שנוי בין התוס' להר"ן בדעת ר"ת ודו"ק). וכן נראה מד' הרמב"ם (פי"ב מה' סנהד' ה"ד), דה"ט משום ענוי הדין. וכ"כ המל"מ (ס"ב מה' סוטה ה"ז). ובגדרים (פ:): ר' יוסי אומר כביסתן קודמת לחיי אחרים. וה"ג ענוי הדין דידה חשיב לה טפי מחיי העובר, אע"פ שיש בהריגתו איסור תורה. ואפי' לרבנן דר' יוסי (גדרים שם), דפליגי וס"ל חיי אחרים קודמין לכביסתן, שאני הכא שכל חיות העובר ממנה, והא אינה מחוייב לסבול צער של ענוי הדין בשביל העובר שלה, ובפרט שעכ"פ לא חשוב נפש עדיין, וע"ע בשטה מקובצת (ב"ק מזו). בשם הרא"ה. ומעתה אין בראיות מהרי"ט הנ"ל בכדי להתיר הפלת עובר לרפואת האם, כל עוד אין סכנה נשקפת לחיי האם בגלל העובר, ואדרבה מהתוס' (חולין לג. וסנהד' גט). מוכח להדיא לאסור. (ושו"ר שכן העיר בשו"ת מקור חיים סי' טו, וע' בבית שמואל אה"ע סי' פ ס"ק טו ובבאה"ט שם. ודו"ק).

ובאמת, שהמהרימ"ט עצמו בתשובה שם (סי' צו) הביא מ"ש התוס' (חולין לג. וסנהד' גט), דנהי דישאל פטור על הריגת עוברין, מ"מ לא שרי. והוכיח כן ממתני' דאהלות ספ"ו, האשה שמקשה לילד מחתכין הולד במעיה, "שחייה קודמין לחייו", דהא ליכא סכנה לאם אסור. והקשה מזה אההיא (דערכין ז), שהורגים הולד משום גיוול האם. ועוד דבההיא שמעתתא גופה דערכין (ז): אמרי', האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת, מביאין סכין דרך רה"ר ומקרעין כרסה ומוציאין הולד, אלמא דספק נפשות חשיב כיון דדחי שבת. וכתב, שיש לתרץ, דשאני ההיא דיוצאה ליהרג, שהואיל וסופו ליהרג עם אמו דעובר ירך אמו הוא, משום גיוול אמו מקדימין לו המיתה. א"נ י"ל דלעולם עובר לאו כילוד דמי וכירך אמו הוא, ואשה שמתה שאני, שהוא חי ואמו מתה והרי הוא כילוד וכמי שיצא לאויר העולם, וכנגדו בבהמה טעון שחיטה. ושוב הביא ד' הר"ן (יומא פג.) בשם הרמב"ן, דפלוגתא הוא אם יש לעובר דין פיקוח נפש לחלל עליו שבת, וספק נפשות להקל להחיותו, וכ"ש שלא לפגוע בה, ולפי"ז איסורא מיהא איכא גם בנפלים דגוים. ומיהו אפי' תימא דלא חשיבי נפש, ובגוים שרי לגמרי (שישראל יעשה הפלה לגויה), מ"מ להתעסק עמהם שיפילו אסור, דעבר על לפני עור. (מפני שצריך שיתוף פעולה וסיוע שיש בו ממש מצד המעוברת. וכההיא דמכות (כ:). וע"ע בחי' הרא"ה ביצה (כב.) ושטמ"ק שם, ובשו"ת זרע אמת ח"ב (סי' מז ופח ופט). ובשו"ת רב פעלים ח"א (חיו"ד סי' ב.) ואכמ"ל.) אם לא שיש רופאים (גוים) אחרים שיאמרו להם, דלא עבר אלא היכא דקאי בתרי עברי דנהרא, עכת"ד. ולענ"ה, שקטע תשובה זו (שניצבת בלי "שאלה", ודמא למזמורא יתמא) שייך להלן בסוף תשובה צ"ט הנ"ל, וניכרים הדברים, שהתשובה שבסי' צ"ט לא נסתיימה שם, כי לא נמצא תשובה על השאלה דמיירי באשה גויה, אלא בדבריו שבסי' צ"ז הללו, ואחר שהביא ראיות דעובר לאו נפש הוא כלל, חזר להקשות ע"ז מהתוס' (חולין לג. וסנהד' גט), דמוכח שבישראל יש בו איסור (תורה). ושכן מוכח לכאורה מההיא דאשה שישבה על המשבר, שמחללין שבת על עובר. (ובאמת דאי משום הא

לא איריא, דאע"ג דעובר לאו נפש הוא מחללין עליו שבת. וכמ"ש הראשונים שהובאו לעיל, וכ"כ התוס' גדה (מד:). ושוב מתרץ בב' פנים דנ"מ לדינא. ומ"מ אכתי לא איפרק מחולשא, דא"כ הו"ל למיהדר משמעתייה במה שהתיר להתעסק בהפלה של אשה ישראלית לצורך רפואת האם, ומוכח שאפילו שלא במקום סכנה שרי, והרי מהתוס' חולין וסנהדרין מוכח לאיסורא כה"ג. וצ"ל דאה"נ שגם מזה חזר בו בסו"ה, וכמו שסיים: ואפילו תימא דלא חשיבי נפש, "ובגוים שרי לגמרי", משמע דבישראל איסורא מיהא איכא גם לצורך רפואה. ושוב ראיתי בשו"ת דברי יששכר (חחו"מ סי' קסח), שהביא דברי המהרי"ט סי' צ"ט, וכתב, דממ"ש אפי' נפש כל דהוא לא מקרי, גראה דמותר אפי' שלא במקום סכנה, אבל א"א לומר כן, אלא כוונתו דלא מקרי נפש לענין חיוב. וכן מה שדייק (מערכין ז.), דפריך פשיטא וכו', כוונתו שכיון שאין לאמו חיות גם הוא לא נקרא עומד לחיות. (והביא ד' הר"ן חולין נח.). וכן מוכח מדברי המהרי"ט עצמו בסי' צ"ז שסיים, ואפי' תימא דלא חשיבי נפש "ובעכ"ם שרי לגמרי", הא בישראל איכא איסורא. ע"כ. וכן מצאתי עוד בשו"ת אריה דבי עלאי (חיו"ד סי' יט), והובא להלכא בשו"ת בנין דוד (סי' מז אות ג), שאחר שהאריך לדחות דברי המהרי"ט סי' צ"ט, שלדעתו יש בזה איסור מה"ת להרוג העובר שממעט הדמות, אך לבסוף כתב ליישב דברי המהרי"ט, שגם דעת המהרי"ט כן היא, שיש איסור תורה בהריגת עובר, אלא דהתם מיירי בפקוח נפש לרפואת אמו, שאז פשוט הדבר שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, ע"כ. (ואע"פ שי"ל שזהו בכלל אביורא דשפ"ד דיהרג זאל יעבור, מ"מ בצירוף טעמו של הרמב"ם דהוי כרודף משרא שרי, דהיינו מתני' דאהלות.) ולפע"ד אין גראה כן מפשט דברי המהרי"ט סי' צ"ט, אלא בכל ענין של צורך רפואה היה מתיר להתעסק בהפלת הולד. וכן גראה מדברי הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"א (חאה"ע סי' ד), שרצה ללמוד מד' המהרי"ט סי' צ"ט, שמתיר הפלת העובר לצורך האם, דה"נ י"ל דהיכא דאיכא פגם משפחה וביוון וחילול ה' (כגון גידונו בפנויה שזינתה ונתעברה בזנות), דחשיב נמי צורך גדול. אלא שהביא ד' החות יאיר סי' ל"א, שלא רצה להתיר בזה גם בא"א שהרתה לזנוגים. ומיהו לעומתו בשאלת יעב"ץ סי' מ"ג חילק בין א"א לפנויה. וכתב הגרי"ח, שאינו רוצה להשיב בדרך הוראה לא איסור ולא היתר וכו'. ע"כ. ואם איתא, דמהרי"ט אינו מתיר אלא במקום סכנה, מה ראה הביא מזה לנידונו. א"ו דבכל ענין של רפואה דעת מהרי"ט בסי' צ"ט להתיר. אולם לפמש"כ המהרי"ט ז"ל גופיה הדר תבריה לגזויה בס' צ"ז ומסיק להחמיר שלא במקום סכנה. וע"ע בס' פרי האדמה ח"ב (דף קמג ע"ד), שעמד ג"כ בסתירת דברי המהרי"ט, וסיים, שיש חסרון בדברי הרב בסי' צ"ט, ע"ש. וע' בשו"ת חשן האפרד (חחו"מ סי' מג אות טז).

אולם בשו"ת תורת חסד מלובלין (חאה"ע סי' מב אות לא-לב) העלה, שאע"פ שדעת התוס' (סנהד' גט. וחולין לג.), שיש איסור מן התורה בהריגת עובר, ושכן גראה דעת הרמב"ם, הסמ"ג והש"ע, ממה שכתבו דהא מחתכין העובר להצלת האם, משום שהוא כרודף, משמע דבלא"ה יש איסור מה"ת להמיתו,

והיינו משום דס"ל דעובר ירך עמו. (וע' בשער המלך פ"ב מה' גנבה הי"ב, ובס' מגחה טהורה דף קג ע"ד, ובמלא הרועים ע' עובר ירך אמו אות ת, ובשו"ת מע' ע כלל סב, וכן דעת רש"י ערכין (ז). מ"מ דעת התוס' גדה (מד:), שמותר להמית העובר מה"ת, וכן נראה מהתוס' סנהדרין (פ:), ומהר"ן (פ"ג דחולין). וכן דעת הראב"ד, דס"ל עובר לאו ירך אמו. ולפ"ז ע"כ הא דתנן בערכין (ז).), שאין ממתנין לה עד שתלד, משום שאין איסור בהמתת העובר. ומ"מ נ"ל דמודו דאיסורא דרבנן מיהא איכא. ומעתה לא מבטיא להסוברים שאין בהמתת עובר איסור תורה, שמותר להמית העובר לצורך רפואת האם, אפילו אין לה אלא סכנת אבר, וכדקי"ל באו"ח (סי' שכח סי"ז). אלא אף להסוברים שאסור מן התורה, מ"מ לתועלת ולרפואת האם יש להתיר, מאחר שביארנו שהאוסרים מה"ת ע"כ דס"ל עובר ירך אמו, שאל"כ למה אין ממתנינים לה עד שתלד. וא"כ לרפואת האם הרי הוא כירך אמו, שמותר לחתוך לרפואתה. ומה שהוצרכו הרמב"ם הסמ"ג והש"ע לטעמא דהוי כרודף, משום דבישבה על המשבר הולד עקר ממקומו וגופא אחרינא הוא ולא כירך אמו הוא. עכת"ד. ולפי דבריו היה מקום לקיים ד' המהרי"ט שבס"י צ"ט, שמתיר הפלת העובר לרפואת האם, וא"צ לדחוק כמ"ש האריה דבי עילאי והדברי יששכר הג"ל, דמיירי דוקא במקום סכנה. וכן אם נאמר כמ"ש הגאון בית שלמה (חח"מ סי' קלב), שאיבוד העובר לא הוי אביזרא דשפ"ד, אלא הרי הוא כשאר עבירות. ע"ש. א"כ י"ל שאפי' הוא איסור תורה, מותר להפיל עובר לרפואת האם, לפמ"ש ה"ה (פ"ח מה' מאכלות אסורות הט"ז), שאפי' סיכה הקרובה לשתיה, אמרו בפסחים (כה:): גבי רבינא, שהיה סך את בתו בפרי של ערלה במקום חולי שאין בו סכנה, דלאו דרך הגאה חשיב, והוי כחצי שיעור שאסור מה"ת ואין לוקין עליו. וכ' המל"מ (פ"ה מהל' יסודי התורה), שאע"פ שאסור מה"ת מותר במקום חולי שאין בו סכנה. וכ"כ בשו"ת זרע אמת ח"ב (סי' מז). ואע"פ שאין דעת מרן הכ"מ (פ"ה מיסוה"ת) כן, וכמש"כ ג"כ הלח"מ (פ"ח מהמ"א), מ"מ י"ל דהוי ס"ס לקולא שמא הלכה כהתוס' גדה, הראב"ד והר"ן, דאיבוד עובר הוי רק מדרבנן, וא"כ יש להתיר במקום חולי שאין בו סכנה, ואת"ל שהלכה כהחולקים וס"ל דהוי מה"ת, שמא הלכה כדברי ה"ה והמל"מ וסיעתם, שאף איסור תורה הותר לחולה שאב"ס. (ושאני איסור שבות בשבת דחמיר טובא משאר איסורים, וכמ"ש בכתובות (ע:): ובפרש"י שם. ומש"ה הצריכו שיהיה סכנת אבר בדבר.) וכיו"ב כ' הזרע אמת שם. ויש לדחות. ושו"ר בשדי חמד פאת השדה (מע' א כלל נב), שעמד ג"כ בסתירת ד' המהרי"ט מסי' צ"ז לסי' צ"ט. ושם עמד וימודד ארץ אם יש איסור תורה בהריגת עובר או לא, והביא דברי המהר"ח פלאגי בשו"ת חיים ושלום הג"ל, והשיג עליו שבאמת יש איסור תורה בהפלת העובר. וכדמוכח מהתוס' חולין לג. בסה"ד. ושע"ד כאן לא כ' המהרי"ע עייאש בבית יהודה (אה"ע סי' יד) דהוי איסורא דרבנן, אלא בשתיית סם, משא"כ בהורג עובר בידים. והביא מ"ש ביקהל שלמה (דף מב ע"ב), דלהתוס' הוי איסור דרבנן. והעיר שאין נ"ל כן וכו'. כי מן האמור תשובה מוצאת למ"ש ג"כ ידי"ג הגרא"י ולדינברג אב"ד ירושלים

בשׁוֹת צִיץ אֲלֵעֶזֶר ח"ו (סי' מ"ח דק"צ ע"ב), שבהיות ואליבא דכ"ע אין בהפלת עובר משום רציחה ממש, וגדולי הפוסקים מבארים שאין האיסור בזה אלא מדרבנן, (ע' שו"ת בית יהודה אה"ע סי' יד, וחיים ושלום סי' מ'), לכן כל שרופאים נאמנים אומרים שיש צורך רפואי לאם בהפלה, והיא ג"כ מרגישה הרבה סבל מההריון בכל כה"ג נ"ל להקל בדבר. אכת"ר. אולם מכל מש"כ לעיל, המעיין ישר יחזו פנימו, ששיטת התוס' (סנהד' נט. וחולין לג.) וסיעתם, דהוי איסור תורה ממש בהפלת העובר. ואין מקום להסתמך ע"ד הבית יהודה והחיים ושלום להתיר לעשות הפלה שלא במקום סכנה, וכמ"ש האריה דבי עלאי והדברי יששכר, ושכן ד' המהרי"ט. (וגם לדברינו המהרי"ט מסיק להחמיר). וכבר הבאנו לעיל דברי החקרי לב והבית יצחק שמעלקים, והמהר"ם שיק, והצפנת פענח, והאור שמח במשך חכמה, ועוד אחרונים, שכן הסכימו להלכה שיש איסור תורה בהפלת עובר, וא"כ לכאורה אין להתיר הפלה אלא במקום סכנה. (ומיהו בשתיית סם יש מקום להקל כד' הבית יהודה). וכבר כתב להשיג לנכון השד"ח ע"ד החיים ושלום שמסתמך ע"ד הפו"ד, (וכי, ולא ידעתי איזה ספר הוא מרמז) בשם הרא"ם פ"ר משפטים, שאין בזה איסור אלא מדרבנן, דליתא. וגם מה שגשען על הבית יהודה שכ"כ, במחכ"ת שלא בהשגחה כ' כן וכו'. (ומה שהעיר השד"ח בסוגרים, שלא ידע הר"ת פו"ד, הדבר פשוט שכוונתו להפרישה ודרישה, שכן הוא בדרישה אה"ע סי' יג אות ד' בשם הרא"ם פ"ר משפטים. ע"ש). ומ"מ בהגלות גלות דברי התורת חסד מלובלין הנ"ל, ובצירוף הס"ס, יש מקום רב להתיר עכ"פ במקום חולי, אף כשאין סכנה לאם. ודו"ק. (וע"ע בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ו (ס"ס קע), שג"כ כ' יש כמה שיטות הסוברים שאיסור הפלת עובר אינו אלא איסור דרבנן, וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ג (ס"ס סה), ובשו"ת מהרש"ג ח"ב (ס"ס רמח)).

והנה ביבמות (מב.) גבי לא ישא אדם מעוברת חברו, אמרי' דה"ט גזרה שמא תעשה עוברת סנדל, ופריך אי הכי דידיה גמי וכו', אלא משום דחסה. (ופרש"י, שממעכו בשעת תשמיש), אי הכי דידיה גמי, דידיה חייס עילויה, הכא גמי חייס עלויה. (פרש"י, שאין אדם מתכוין להרוג הנפש). אלא סתם מעוברת למניקה קיימא. ע"כ. וכי' בשו"ת תורת חסד (סי' מב אות כט בהערה), שמכאן ראייה שעכ"פ יש איסור דרבנן בהמתת עובר, ומש"ה פריך בפשיטות "ה"ג חייס עילויה". ע"כ. וכ"כ בס' ערוך לנר (יבמות מב.) בפרש"י הנ"ל. אולם בשואל ומשיב תנינא (ח"ג סי' מא) העיר ג"כ בטעמא דדחסה, דאמאי חיישי' לדחסה, הא אין ישראל מצווה על עוברין, ומאחר שאפי' כשיהרגנו פטור, מהיכא תיתי לחוש לדחסה. ותי' דכל הטעם שאין מצווים על העוברים, כ' הרא"ם פ"ר משפטים, משום דלא שייך חזקת חי טרם שיצא לאויר העולם, ומש"ה אף שאם אירע מקרה שהרג עובר פטור, משום דמי יודע אם היה חי, אבל לעשות תקנה כוללת, כיון שהמציאות מעידה ע"פ הרוב כי חיה יחיה, שפיר עבדינן תקנתא, הואיל וע"פ רוב יבא לכלל חיים, וזה ברור כשמש. ע"כ. ולפ"י אין ראייה כ"כ לאסור המתת עובר, דשאני התם דהוי ענין כללי מש"ה שפיר חיישינן לתקנתא דעובר, וכמו שמצינו שמחללים עליו שבת, אע"פ

שאינן לו חזקת חיים. וכעין מ"ש התוס' גדה (מד:) ויתר הראשונים שהובאו לעיל. ואע"פ שפשט לשון רש"י, "שאינן אדם מתכוין להרוג הנפש" מורה לאיסור, אה"נ דרש"י לשטתו בערכין (ז). שאוסר מה"ת, וכמ"ש התורח"ס שם אות לא. אבל מהגמ' אין ראייה לזה. וכיו"ב ראיתי להערוך לגר (יבמות מב.) שהביא קו' הכ"מ על הרמב"ם (פי"א מה' גרושין הכ"ה), דנקט טעמא דדחשה, והרי בגמ' דחו טעם זה, וכו' לתרץ, דהרמב"ם ס"ל דבעובר אפי' איסורא ליכא, ומאי דפריך דאחר גמי חייס עליה, לא פריך מטעם איסורא, אלא דלמה יתכוין להמית העובר חנם, אבל אחר שתירץ דסתם מעוברת למניקה קיימא, שיש חשש שהיא תהרוג את בנה, כמ"ש שם אשה בושה לבא לב"ד והורגת את בנה, ה"נ יש חשש שיהרוג הוא העובר כדי שלא יהא מוטל על אשתו לפרנסתו וכו'. ולהכי שייך שפיר חשש פון יהרגנו בשעת תשמיש. ע"כ. אלא דק"ל שאיך אפשר לומר בדעת הרמב"ם שאין איסור בהריגת העובר, והרי לא התיר הרמב"ם לחתך העובר כשהיא מקשה לילד, אלא מטעם שהוא כרודף, הרי שאפי' כשיש הצלת חיי האם לא הותר להרוג העובר אלא מטעם רודף. ויתר הי"ל לומר שמש"ה כ' הרמב"ם "שמא יזיק הולד בשעת תשמיש, שאינו מקפיד על בן חבירו". הרי שדייק לומר "שיזיק" ולא "שיהרוג". ואין כאן סכנה ודאית לעובר, ומש"ה אין איסור בזה. (ויסוד התירוץ של הערוך לגר, דהרמב"ם ס"ל שאחר שתירץ הש"ס "סתם מעוברת למניקה קיימא" הדרינן לסברא דדחשה, נמצא גם בשו"ת שבות יעקב ח"א (סי' צה), ובשו"ת גודע ביהודה מה"ת (חאה"ע סי' לח), ובשו"ת אגודת איווב (חאה"ע סי' ח' אות ד)). וכן מצאתי בשו"ת עטרת חכמים (חאה"ע סי' א), שדייק מלשון הרמב"ם דלא חיישינן אלא שמא יזיק איבריו ולא הריגה ממש. וכתב עוד שם, בטעמא דדחשה, שאף לדי' התוס' גדה (מד:), שאין איסור בהריגת עובר, מ"מ כיון שיש מצוה בהצלתו אפי' ע"י חילול שבת, ממילא מובן שעל כל אדם להזהר שלא יהרוג העובר במעי אמו. (וכמ"ש ג"כ בנדה לא. לגבי המשמש מטתו ליום צ' שה"ז כאילו שופך דמים.) ע"כ. וע"ע להלן.

ומעתה כשהרופאים טוענים שנשקפת סכנה לחיי האם, נראה בודאי שיש להקל לעשות הפלה מכל הני טעמי תריצי, כי חיה קודמין לחייו, וגם מפני שנחשב העובר כרודף בגרמו לה סכנה. והן אמת דלפ"מ שהוכחנו במישור מפי סופרים ומפי ספרים, שיש איסור תורה בהפלת העובר, י"ל שאין לסמוך על רופאים שאינם דתיים בזה, וכמ"ש הנודע ביהודה קמא (חיו"ד סי' מט) דבדאורייתא אין לסמוך על עדות הרופאים. ואף למ"ש מרן הש"ע ביו"ד (סי' קפו ס"ח) לחלק בין רופא ישראל לרופא עכו"ם, רופאים שמחללים שבת בפרהסיא איתרע חוקתייהו, ואין לסמוך עליהם להקל בשל תורה. (וכמ"ש התפארת ישראל (פ"ח דיומא אות כו), ומהר"ח פלאגי בס' רוח חיים א"ח (סי' תקנד סק"ד), וכ"כ במטה אפרים (סי' תריח ס"ב), ובשו"ת הרמ"ץ (חאו"ח סי' לט אות יא), ובשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' יג) בד"ה אך). ומ"מ נראה, שאם שואלת לרופא אחר שלא בפני הרופא הראשון, וגם הוא אומר שיש חשש סכנה בדבר, נראה שיש להקל. וכעין מ"ש בגיטין (יט:), דמקרי להו לשני כותים זה שלא בפני

זה במסלול ומגבי ביה ממשעבדי. ומכ"ש כאן שיש לצרף דלא מרעי אומנותם. וכמ"ש בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ו (סי' קע), שיש להתיר ב"ג להפיל העובר ע"י רופא ישראל, כששני רופאים יאמרו זה שלא בפני זה שיש סכנה לאם עי"ז. וכ"כ כיו"ב בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' יג) ד"ה אך, ומכל שכן כשצרף שיטת הסוברים, שהפלת העובר אסורה רק מדרבנן, שאז לכל הפחות יש מקום לסמוך על ב' רופאים. (וע' בשו"ת שבות יעקב ח"א (סי' סה וסו), ובשו"ת בית יצחק (ח"ב מיו"ד ס"ס קסב), ובשו"ת מהרש"ם ח"ג (סי' רסח), ובשו"ת משה האיש (חיו"ד סי' כח"ט), ואכמ"ל). אולם רופא ירא שמים שומר תורה ומצות — נאמן. ואם עדיין לא מלאו לעובר ג' חדשים, נראה דבכה"ג אין ב"ג נהרג עליו, וגם לישראל אין איסור מה"ת בזה, שאין הכרת עובר בפחות מג' חדשים, וכמ"ש ביבמות (לז.) ובגדה (ח:). וכן בשו"ת חות יאיר (ר"ס לא) צידד בזה. וכן חילק בזה בשו"ת פרי השדה ח"ד (סי' נ אות ה). ובוזה היה נראה ליישב ג"כ דברי הערוך לגר (יבמות מב.) בטעמא דדחסה, שלד' הרמב"ם אין איסור כלל בהפלת והמתת העובר, וכבר תמהנו ע"ז, ולפי האמור י"ל דס"ל שהואיל ועיקר החשש דדחסה שייך ביותר בתוך ג' חדשים להריונה, וכמ"ש בגדה (לא.) ג' חדשים הראשונים קשה לולד וכו', מש"ה אין עליו תורת עובר לגמרי שיהיה בזה איסור. וע' בנוב"ת (חח"מ סי' נט), ובשד"ח פאת השדה (מע' א כלל נה). ומעתה י"ל בני"ד, דשפיר יש בזה נאמנות גם לרופאים שאינם דתיים. ועוד שיש מקום לומר דבכה"ג שלא מלאו לעובר ג' חדשים, שפיר סמכינן ע"ד הפוסקים דס"ל דהמתת עובר אינה אלא מדרבנן, מכח ס"ס, שמא הלכה כמ"ד שהמתת עובר מדרבנן, ואת"ל דהוי מה"ת, שמא בפחות מג' חדשים אינו אלא מדרבנן, וא"כ יש להתיר גם במקום חולי שאין בו סכנה כלל. ולפחות נסמוך בזה ע"ד הרופאים כשהם שנים זה שלא בפני זה. וכ"כ בשו"ת צור יעקב (סי' קמא) שאם רופאים מומחים אומרים שיש סכנה לעובר מותר לעשות הפלה. והן אמת כי גם בפעולת ההפלה עצמה נגרם סכנה לאם, שהרי כל מפלת בחזקת סכנה, וכמ"ש הרמב"ן בתוה"א והובא בהרא"ש והר"ן (יומא פג.), וכ"כ האחרונים. וא"כ מאי חזית לסכן האם עתה ולהפיל גם העובר, וכבר האריך בזה בשו"ת בית שלמה (חח"מ סי' קלב) וסיים: ומ"מ אם היא אומרת שמרגישה ויודעת בעצמה שאין ההפלה סכנה לה כמו העיבור והלידה, אפשר שנאמר בזה לב יודע מרת נפשו ושומעין לה אם רצונה בכך. ובפרט דעובר ירך אמו, וכשם שמותר לחתוך אבר פנימי מהחולה להצילו ממות, אע"פ שגם החיתוך יש בו סכנה, דהו"ל מכה של חלל, ה"ג הכא משרא שרי. וידוע מ"ש השבות יעקב ח"ג (סי' עה), שמותר לעשות רפואה לחולה מסוכן ע"מ או שיחיה או שימות מיד, ואין חוששין לחיי שעה של החולה, כיון שיש ספק להציל חייו. וכיו"ב כ' בחי' הרשב"ץ (כתובות ז.) בנער שיש לו שבר ויוצאים לו בני מעיו והוא בסכנה גדולה בכל יום, ורופא מומחה מיעץ לנתח הנער אלא שהדבר כרוך בסכנת נפש, אם למות או לחיים, והשיב להיתרא, ושכן הוא מעשים בכל יום. והובא להלכה בשו"ת לבושימרדכי (חיו"ד מה"ת סי' פז). וע"ע בשו"ת בנין דוד

(סי' מז), ובשו"ת לבושי-מרדכי (חור"מ סי' לט). וכ"ש היום שהתמחו הרופאים היטב בדברים אלו, והורחקה הסכנה, לכן יש להורות להיתר.

פכום המאמר (העורך)

- (א) אסור מן התורה לגרום להפלת עובר והמתתו, אך אין חיוב מיתה, או אפילו מיתה בידי שמים ליהודי שגרם להפלה;
- (ב) מחלוקת הפוסקים היא, אם יש איסור מדרבנן בהפלה ע"י סם;
- (ג) מותר לבצע הפלת עובר כאשר נשקפת סכנת-חיים לאשה, אך אסור לגרום להפלה לצורך רפואת האם, שלא במקום סכנה;
- (ד) אין לסמוך על רופא שאיננו דתי על קביעת מצב סכנה של האם, אלא אם קבעו כך שני רופאים זה שלא בפני זה. אולם רופא ירא-שמים נאמן גם כשהוא יחיד.
- (ה) אם עדיין לא מלאו לעובר שלשה חדשים אין איסור מן התורה להמיתו ואז מותר להפיל במקום חולי, גם כשאין בו סכנה;
- (ו) מחלוקת הפוסקים היא אם מותר לחלל שבת עבור עובר כשאין סכנה לאם.

הערת העורך: ראה להלן מאמרי בעמ' 107 — 124 ועמ' 160 — מקורות נוספים לדיון בהפלה.